

Kartering av generella biotop- skyddsobjekt

Härryda kommun

Uppdragsgivare

Härryda kommun

Kommunens kontaktperson

Kommunekolog Emma Nevander
emma.nevander@harryda.se

Uppdragstagare

Naturcentrum AB
Strandtorget 3, 444 30 Stenungsund
Tel. 010-220 12 00
ncab@naturcentrum.se

Projektledning och rapport: Johan Ahlén

Tel. 010-220 12 04

johan.ahlen@naturcentrum.se

Fältinventering: Johan Ahlén, Petter Bohman, Erik Börjesson, Sara Elg, Oskar Kullingsjö och Johan Svedholm

Kartmaterial

Underlagskartor har tillhandahållits av uppdragsgivaren.

Omslagsbild

Långsträckt och välbyggd stenmur vid Sundet

Foton i rapporten

Samtliga foton har tagits i samband med inventeringen.

Denna rapport bör citeras: Ahlén, J., Bohman, P., Börjesson, E., Elg, S., Kullingsjö, O. & Svedholm, J. 2021. Kartering av generella biotopskyddsobjekt, Härryda kommun. Naturcentrum AB, rapport till Härryda kommun.

Innehåll

INNEHÅLL	3
UPPDRAG	4
METODIK	4
RESULTAT	5
STENMURAR I JORDBRUKSMARK	8
SMÅVATTEN OCH VÅTMARKER I JORDBRUKSMARK.....	9
ODLINGSRÖSEN I JORDBRUKSMARK	10
ÅKERHOLMAR	11
ALLÉER	12
REFERENSER	13
BILAGA 1. DEFINITIONER	14

Uppdrag

Naturcentrum AB har på uppdrag av Härryda kommun gjort en kartläggning av objekt som bedöms omfattas av det generella biotopskyddet i kommunen. Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt är medfinansiär för genomförandet av detta projekt.

Metodik

Inventering har skett enligt Svensk Standard SS 199000:2014, tillägget *Generellt biotopskydd* vilket innebär att alla områden som omfattas av det generella biotopskyddet enligt miljöbalken 7 kap 11§ och förordning om områdesskydd oavsett storlek, identifieras och kartläggs. Generellt biotopskydd innebär ett lagstadgat skydd för dessa biotoper (allé, källa med omgivande våtmark i jordbruksmark, odlingsröse i jordbruksmark, pilevall, småvatten och våtmark i jordbruksmark, stenmur i jordbruksmark samt åkerholme), i syfte att bevara den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. För definitioner se bilaga 1. Samtliga objekt som påträffats och bedömts omfattas av detta skydd har noterats och karterats.

Som utgångspunkt för fältarbetet har ortofoton studerats tillsammans med kommunens kartsikt Jordbruksmark 2020. Nästan alla ytor med jordbruksmark enligt detta kartsikt har sedan fältbesökts. Vid ortofotostudier ritades allt som kunde tolkas som alléer, enkla som dubbla, in i ett skikt som lades med i fältmaterialet. Samtliga av dessa besöktes sedan i fält. Ett fåtal ytor med jordbruksmark har inte besökts. Främst rör det sig om sådana där enda rimliga tillträdet innebar att man måste korsa tomtmark eller gå flera kilometer på avbommade eller oplogade vägar. Särskild försiktighet bör alltså tillämpas vid jordbruksmark som ligger avlägset till. En shapefil med platser som inte besökts har levererats till kommunen.

Det följande är mycket viktigt: Enstaka objekt har emellertid med säkerhet missats, i synnerhet sådana i igenväxande och svåröverskådliga jordbruksmarker. Övervuxna murar, diken i områden igenvuxna med vass och kvarstående alléer i skogsmark är sådana objekt som kan ha undgått upptäckt. Detta bör man ha med sig vid kommunal planering. Vid många ärenden kan det vara på sin plats med en fältkontroll av biotopskyddsobjekten och kanske en noggrannare genomsökning i till exempel igenväxta bryn. Bedömningen är emellertid att majoriteten av kommunens generella biotopskyddsobjekt har karterats. Fältarbetet utfördes under perioden december 2020 till och med januari 2021.

Objekten har ritats in på en högupplöst ortofotokarta på skrivplatta direkt i fält.

Resultat

Totalt noterades 1802 objekt som bedömdes omfattas av det generella biotopskyddet, varav 879 stenmurar, 446 vattendrag/diken, småvatten och våtmarker, 318 odlingsrösen, 116 alléer samt 43 åkerholmar (figur 2, visar punktobjekt och figur 3 visar linjeobjekt, ytobjekten (främst småvatten och åkerholmar) är för små för att synas på en karta över hela kommunen). Inga pilevallar eller källor hittades.

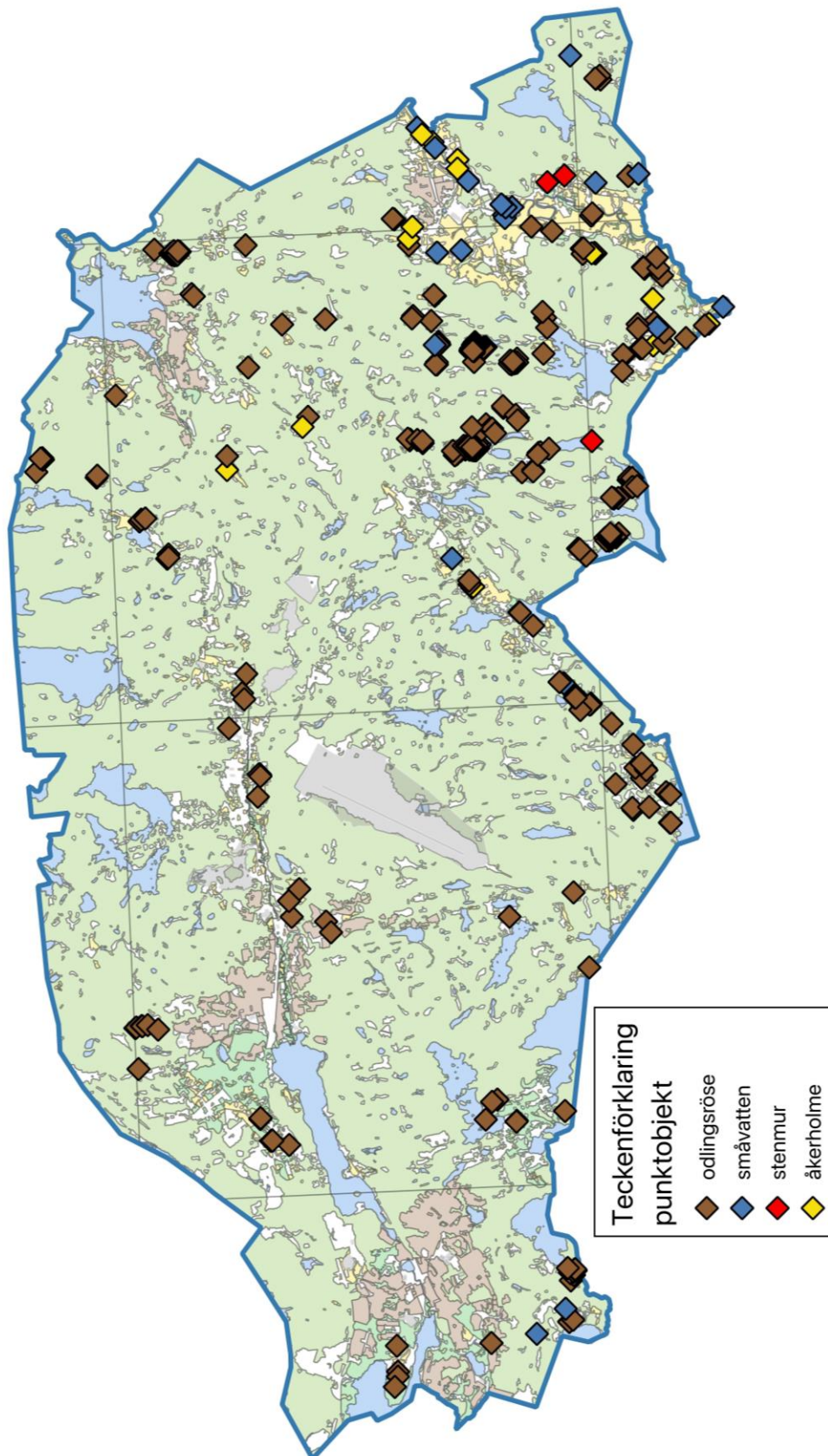
Resultatet levereras som shapefiler i Sweref 99 12 00, med attributdata i två kolumner: TITLE, som anger vilken typ av generellt biotopskyddsobjekt det är och NOTES, som innehåller preciseringar, till exempel för småvatten anges undertyp (dike, bäck, damm etc) och för alléer anges antal träd och i förekommande fall noteringar om hålträd mm.

De levererade shapefilerna är tre till antalet: en med ytobjekt, en med linjeobjekt och en med punktobjekt. De olika typerna av biotopskyddsobjekt har lagts in utifrån vad som bäst kunnat ge en bild av läge och utsträckning. Dammur och kärr har således lagts in som ytobjekt om de varit stora och som punktobjekt om de är små. Detsamma gäller åkerholmar och odlingsrösen.

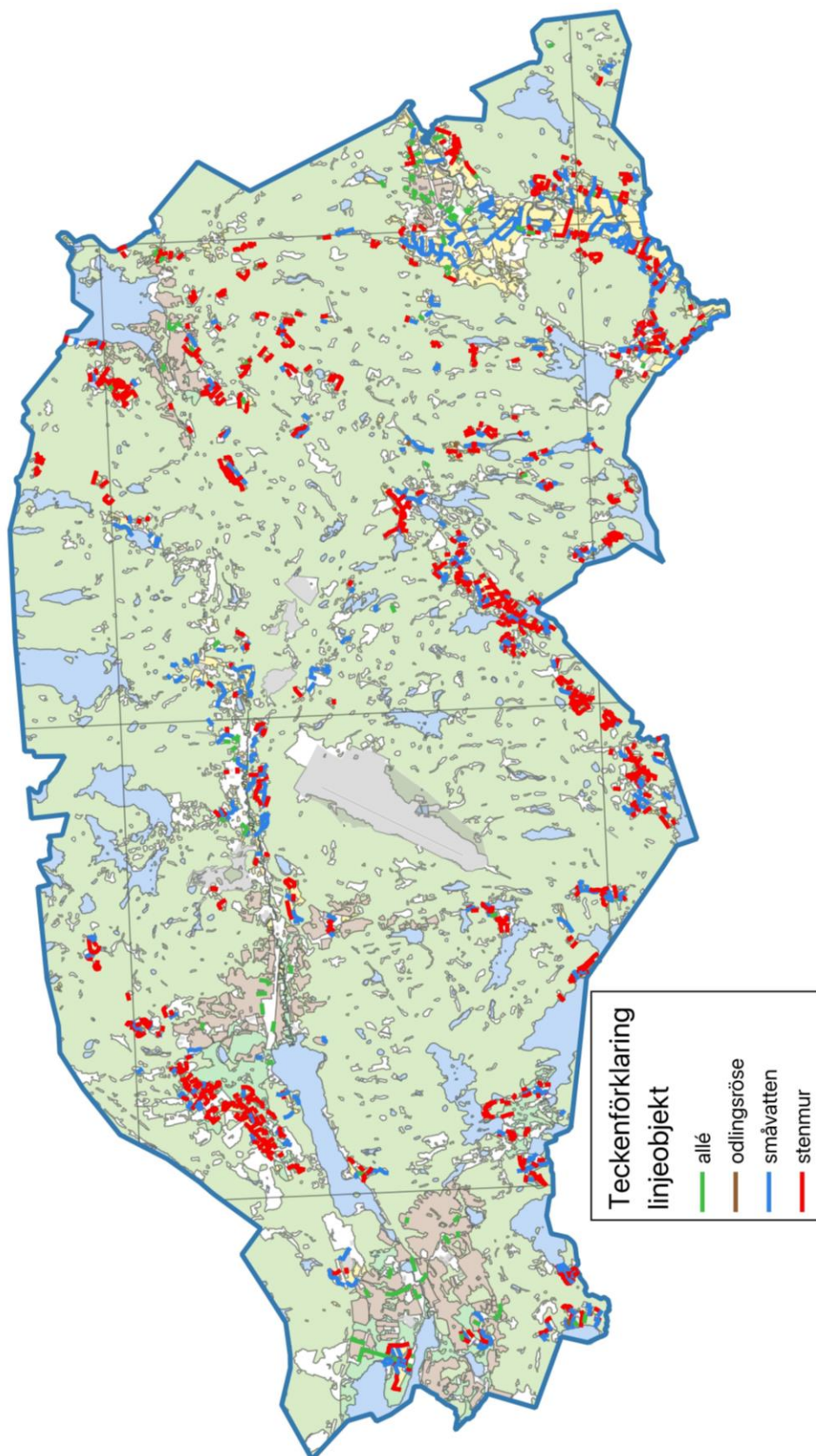

Figur 1. Hamlade träd och stenmurar i betesmark vid Stora Håltet.

Figur 2. Påträffade generella biotopskyddsobjekt som lagts som punktobjekt. Notera de stora mängderna odlingsrösen i den sydöstra delen av kommunen.

Figur 3. Påträffade generella biotopskyddsobjekt som lagts som linjeobjekt. Notera de stora mängderna stenmurar i stråket Eskilsby-Bua och i Tahult samt alléernas koncentration till tätorterna.

Figur 4. Stenmur i Tahult, på båda sidor om en liten körväg.

Stenmurar i jordbruksmark

Av stenmurar hittades 879 stycken. Stenmurar återfanns i samtliga områden av odlingslandskapskaraktär och deras skick varierade från välhållna till delvis hoprasade och övervuxna. Särskilt fina exempel finns vid Sundet (se framsidan) och på flera håll i Tahult. Gränsdragningsproblem mellan vilka objekt som omfattas av skyddet och vilka som inte gör det finns där murarna är närmast helt nedrasade och där igenväxning med sly eller skog vandrat in över den tidigare inägo gränsen.

Figur 5. Sanserhult. Åkern centralt i nedre delen av kartan har systemet med öppna diken kvar.

Småvatten och våtmarker i jordbruksmark

Totalt hittades 446 objekt i denna kategori, vilket gör småvattnen till den näst vanligaste formen av generellt biotopskyddsobjekt i kommunen. En överväldigande majoritet utgjordes av diken/vattendrag. Mycket färre, mellan 40 och 50 stycken, utgjordes av små dammar och våtmarker. Av rinnande vatten dominerade grävda diken, men det finns även ett flertal bäckar med mer naturlig karaktär. Fina exempel på åkrar med hela dikessystem, alltså många parallella diken, finns till exempel i Sanserhult (figur 5). På några ställen finns diken med stensatta sidor, till exempel vid Grundasjön, nära Huvdaby där ett dike går på skrå i en sluttning och vattnet alltså inte leds ner mot närmsta lågpunkt. Gränsdragningsproblem finns där dikena är grunda och knappt håller vatten.

Figur 6. Dike med stensatta kanter vid Grundasjön, Huvdaby.

Figur 7. Diken vid Sanserhult, jämför figur 5.

Odlingsrösen i jordbruksmark

318 odlingsrösen av varierande storlek hittades i kommunen. Stundom är gränsdragningen mellan odlingsröse och åkerholme svår. Det är också svårt att dra en nedre gräns ibland, mellan vad som är odlingsröse och vad som bara är en mindre samling stenar som lagts åtsidan. 6 av objekten är ytor som antingen är stora rösen eller en samling med flera små objekt. Inom denna kategori är sannolikt antalet missade objekt större än i de andra eftersom rösen lätt växer över. I definitionerna ingår dessutom objekt som ligger i anslutning till jordbruksmark, men alltså kan ligga någon meter in i ett skogsbryn. För att hitta sådana objekt måste man noggrant finkamma varje skogsbryn, vilket är omöjligt när inventeringen ska omfatta en hel kommun.

Figur 8. Odlingsröse vid Risbacka.

Åkerholmar

Av åkerholmar hittades 43 stycken. Vissa av odlingsrösen skulle möjligen även kunna kategoriseras som åkerholmar. Gränsdragningsproblem finns också i kultiverade betesmarker, där övergången mellan åkerholme och betesmark kan vara otydlig.

Figur 9. Åkerholme med odlingsrösen vid Håltås, strax norr om Landvetter.

Alléer

116 alléer av mycket varierande slag återfanns. De allra flesta utgörs av yngre - medelålders träd i tätortsmiljö, men det finns även alléer med mer biologiskt värdefulla träd. Endast alléer som uppfyller krav på antal (minst fem träd) och ålder/storlek (övervägande vuxna träd med ålder på minst 30 år och/eller brösthöjdsdiameter på minst 20 cm (Naturvårdsverket 2012)) har noterats. Särskilt värdefulla exempel finns framför allt i högeståndsmiljöer, som vid Råda säteri och Långenärs herrgård.

Figur 10. Den stora allén vid Råda säteri.

Referenser

Ahlén, J. & Elg, S. 2020. Utredning av jordbruksmark, Härryda kommun 2020. Rapport i pdf-format till Härryda kommun

Miljösamverkan Sverige 2010. Biotopskydd - bråkiga begrepp. Miljösamverkan Sverige/Länsstyrelserna.

Naturvårdsverket 2012. Biotopskyddsområden. Vägledning om tillämpningen av 7 kapitlet 11 § miljöbalken. Naturvårdsverket Handbok 2012:1, Stockholm.

Bilaga 1. Definitioner

Mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda kan enligt Miljöbalken förklaras som biotopskyddsområde. Vissa typer av biotoper har även ett generellt biotopskydd enligt 5 § i "Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m." Dessa redovisas nedan.

Inom biotopskyddsområde får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. Dispens får endast ges om det finns särskilda skäl. Dispens avseende det generella biotopskyddet ansöks hos länsstyrelsen.

1. Allé

Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.

2. Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark

Ett område i terräng där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

3. Odlingsröse i jordbruksmark

På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.

4. Pilevall

Hamlade pilar i en rad som består av antingen

a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller

b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred.

Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.

5. Småvatten och våtmark i jordbruksmark

Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, våtar, översilningsmarker, kalkällor, märkegravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

6. Stenmur i jordbruksmark

En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbrukskiften eller någon annan funktion.

7. Åkerholme

En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark. Förordning (2007:849).